

LUYỆN TẬP VỀ TRƯỜNG TỪ VỰNG VÀ TỪ TRÁI NGHĨA

I – BÀI TẬP

1. Đọc kĩ những ví dụ sau đây và thực hiện nhiệm vụ nêu ở dưới :

– *Đào tiên đã bén tay phàm,
Thì vin cành quýt cho cam sự đời.*

(Nguyễn Du)

– *Chàng Cóc ơi ! Chàng Cóc ơi !
Thiếp bén duyên chàng có thể thôi
Nòng nọc dứt đuôi từ đây nhé
Ngàn vàng khôn chuộc dấu bôi vôi.*

(Hồ Xuân Hương)

– *Thiếp kể từ lá thắm xe duyên, khi vận tía, lúc cơn đen, điều dai điều khôn
nhờ bố đỏ.*

*Chàng ở dưới suối vàng nghĩ lại, vợ má hồng, con răng trắng, tím gan tím ruột
với ông xanh.*

(Nguyễn Khuyến – Vợ thợ nhuộm khóc chồng)

a) Xác định các trường từ vựng đáng chú ý nhất trong các ví dụ trên.

b) Phân tích hiệu quả nghệ thuật của việc dùng những trường từ vựng ấy.

2. Đọc kĩ những ví dụ sau đây và thực hiện nhiệm vụ nêu ở dưới :

– *Mười năm công võ ruộng, chưa ắt còn danh nổi như phao ; một trận nghĩa
đánh Tây, tuy là mất tiếng vang như mõ.*

(Nguyễn Đình Chiểu – Văn tế nghĩa sĩ Cần Giuộc)

– *Tiên rằng : Trong đục chưa tường,
Chẳng hay thương ghét, ghét thương lẽ nào ?*

(Nguyễn Đình Chiểu – Truyện Lục Vân Tiên)

- *Bờ cõi xưa đà chia đất khác,
Nắng sương nay há đội trời chung.*

(Nguyễn Đình Chiểu – *Xúc cảnh*)

- *Phong tư tài mạo tốt vời,
Vào trong phong nhã ra ngoài hào hoa.*
- *Nỗi oan vỡ lở xa gần,
Trong nhà người chật một lần như nêm.*
- *Trước sau nào thấy bóng người,
Hoa đào năm ngoái còn cười gió đông.*

(Nguyễn Du – *Truyện Kiều*)

a) Xác định những từ ngữ có quan hệ trái nghĩa trong các ví dụ trên.

b) Quy các từ trái nghĩa ấy thành những nhóm khác nhau theo đặc điểm chung về diễn đạt.

3. Chọn một trong những nhóm từ có chung một trường từ vựng sau đây để viết một đoạn văn ngắn.

- *giòn, cứng, mềm mềm, nhũn.*
- *đám, tát, vả, véo ; đá, đập.*
- *đẹp, xinh ; êm ái, nhẹ nhàng.*

II – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

1. a) Các trường từ vựng đáng chú ý nhất trong các ví dụ trên là :

- Ở Nguyễn Du : *đào, quýt, cam.*
- Ở Hồ Xuân Hương : *cóc, (nhái) bèn, (chẫu) chàng, nòng nọc, (chẫu) chuộc.*
- Ở Nguyễn Khuyến : *thắm, tía, đen, điều, đỏ, vàng, hồng, trắng, tím, xanh.*

b) Phân tích hiệu quả nghệ thuật của việc dùng những trường từ vựng ấy.

– Trong ví dụ trên, Nguyễn Du dùng một loạt từ chỉ loại cây : *đào, quýt, cam.* Đáng chú ý, nếu *đào, quýt* là danh từ, thì *cam* ở đây lại được dùng như động từ. Chính những liên tưởng về ngữ nghĩa khiến cho tác giả có thể hạ chữ *cam* một cách bất ngờ, gây thú vị cho người đọc.

– Hồ Xuân Hương làm lẽ ông Chánh tổng tên là Cóc, một cường hào dốt chữ nghĩa. Khi tổng Cóc mất, bà khóc bằng một bài thơ, vắn vẹn bốn câu mà đã có năm từ chỉ cóc nhái : *cóc, (nhái) bén, (chấu) chàng, nòng nọc, (chấu) chuộc*. Điều đó cho thấy cuộc hôn nhân ấy là câu chuyện "bé cái nhảm" của nhà thơ ; bà không thương tiếc gì, khóc "mà mắt khô ráo hoảnh, lời lẽ cộc lốc" (Nguyễn Lộc, *Văn học Việt Nam nửa cuối thế kỉ XVIII – nửa đầu thế kỉ XIX*, NXB Đại học và Trung học chuyên nghiệp, 1976, trang 386).

– Viết thay vợ người thợ nhuộm khóc chồng, Nguyễn Khuyến làm một câu đối đầy màu sắc mà lời lẽ vẫn rất tự nhiên : *thắm, tía, đen, điều, đỏ, vàng, hồng, trắng, tím, xanh*. Câu đối cho thấy cái tài tình của tác giả khi sử dụng chữ nghĩa đã dành, mà còn bộc lộ cái tình thắm thiết, cái đau đớn tử biệt sinh li của vợ đối với chồng.

2. a) Những từ ngữ có quan hệ trái nghĩa trong các ví dụ trên là :

– Ở Nguyễn Đình Chiểu : *còn – mất ; trong – đục ; thương – ghét ; xưa – nay*.

– Ở Nguyễn Du : *vào trong – ra ngoài ; xa – gần ; trước – sau*.

b) Có thể chia làm hai nhóm : (1) *còn – mất ; trong – đục ; thương – ghét ; sớm – tối ; xưa – nay* ; (2) *vào trong – ra ngoài ; xa – gần ; trước – sau*. Nhóm (1) có ý nghĩa đối lập ; còn nhóm (2) không chỉ có nghĩa đối lập, mà còn có nghĩa bao quát : [Kim Trọng] *Vào trong phong nhã ra ngoài hào hoa*, tức là một con người ở đâu cũng hào hoa phong nhã. Tương tự, *Nỗi oan vỡ lở xa gần* là chuyện oan khiên [của Kiều] ai cũng biết ; *Trước sau nào thấy bóng người* là nhìn ở đâu [Kim Trọng] cũng không thấy một bóng người nào.

3. Có thể viết về bất kì chủ đề nào miễn là sử dụng đúng và đủ những từ có chung trường từ vựng đã nêu.